

Alarm! ontmoetingen met de dwergooruil

PETER MILDERS *

De favoriete vogel van vogelaar Peter Milders is *Otus scops*, de dwergooruil. Na zijn eerste kennismaking met dit uiltje in Bulgarije, houdt hij ogen en vooral oren open op zoek naar meer 'Otussen' en leert hij de zegeningen van een goede vogelcollectie kennen. Speciaal voor Straatgras hierbij zijn overpeinzingen, geschreven onder invloed van een sluimerend grensconflict, Spaanse wijn en de angst voor ratelslangen.

Bulgarije

Voorstanders van de Europese Unie hebben in ieder geval één sterk argument: gewapende conflicten tussen lidstaten hebben zich sinds de oprichting van de gemeenschap niet meer voorgedaan. En dat is inderdaad een opmerkelijk 'wapenfeit' wanneer men het met bloed doordrenkte geschiedenisboekje van dit continent bekijkt.

Maar dat het nog niet alles koek en ei is, werd mij duidelijk toen ik in het voorjaar van 2002 met een groep Nederlandse vogelaars door Bulgarije reisde. Onze Bulgaarse gids, een bereisde bioloog met een goede beheersing van het Engels, probeerde ons er te pas en te onpas van te overtuigen dat de matige toestand waarin het land verkeerde geheel en al te wijten was aan 500 jaar Turkse bezetting, of beter, Turks juk. En dat

was nog niet alles: toen wij nabij de Zwarte Zee aan de Roemeense grens stonden, priemde hij zijn wijsvinger in noordelijke richting en meldde ongevroegd dat de streek aan gene zijde van de grens, Dobroedsja geheten, aan Bulgarije toebehoorde. Wij verscholen ons achter onze verrekijkers en zwegden wijselijk. Wij kwamen per slot voor de vogels. En die zagen we. Door de grote variëteit in landschappen is het vogelaanbod van dit Balkanland zeer divers: wij doorkruisten in cultuur gebracht laagland, bezochten het indrukwekkende Rodopi-gebergte op de grens met Griekenland en reisden langs de Zwarte Zeekust die deels uit zandstranden en deels uit woeste kliffen bestaat. Om een paar opmerkelijke soorten te noemen: roze en kroeskoppelikaan, steen-, dwerg-, keizer-, slangen-, schreeuw- en zeearend, grauwe kiekendief, zwarte ooievaar, zwarte ibis, scharrelaar, Syrische bonte specht, rotsklever, maskerklauwier en griel. Alom vertegenwoordigd was de witte ooievaar en daarmee ook de Spaanse mus die in grote aantallen zijn nest onderbrengt in de ooievaarsnesten.

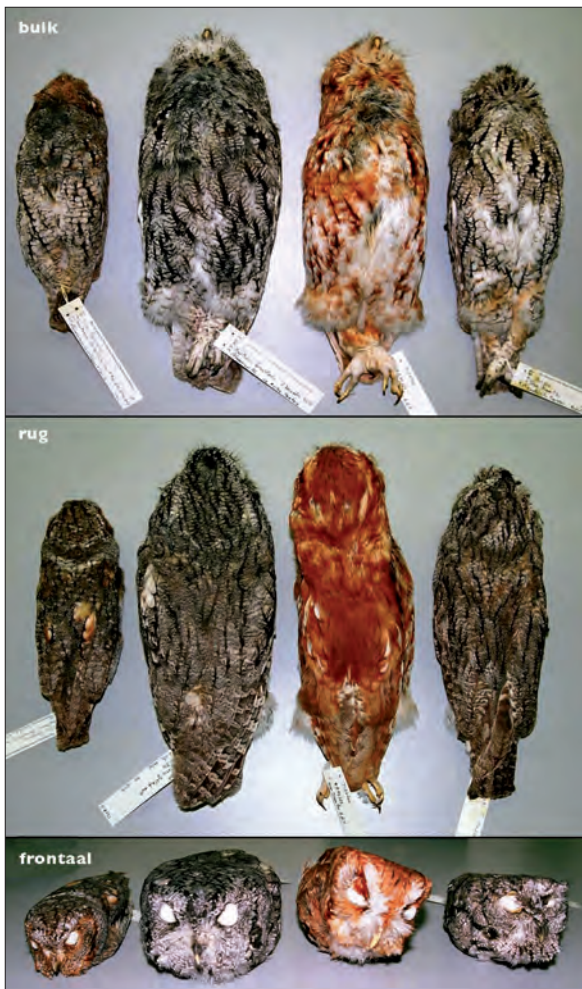
Een voor mij onvergetelijke waarneming - een primeur - deed ik in een klein en armoedig plaatsje in het zuidoosten van het land. Wij hadden net de avondmaaltijd verorberd en wilden ons gaan wijden aan de veelgeprezen Bulgaarse yoghurt toen mijn reisgenoten als door een wesp gestoken opsprongen en naar buiten renden, de verrekijkers van tafel meegrissend. Wat bleek? Er was een dwergooruil (*Otus scops*) gehoord. Een monotone, bijna mechanisch voortgebrachte roep met korte en precies gelijke intervallen. Het uiltje, slechts 20 cm groot, bleek in een boom voor het hotel te zitten. Alras stonden er - tot grote hilariteit van de plaatselijke bevolking - tien vogelaars onder de boom met de verrekijker omhoog gericht. Het was inmiddels behoorlijk schemerig waardoor het veel moeite kostte de vogel te vinden. Maar het lukte en ik zag een dwergooruil mij recht in de lens aankijken.

Catalonië

Enige jaren na de Bulgaarse waarneming bezocht ik vrienden die hun zomervakantie doorbrachten aan de Catalaanse kust. 's Avonds laat dronken wij glazen wijn in de tuin en genoten van de warmte. Mijn vrienden gaven hoog op van de kwaliteit van het huis en de fraaie omgeving. Er bleek echter één minpuntje te zijn zo vertelden zij: elke avond werd de serene rust verstoord door het inbraakalarm van een naburig huis. Dit was nog niet gezegd of het 'alarm' sloeg weer aan. Ik kon hen door mijn Bulgaarse ervaring geruststellen: het was de roep van de dwergooruil. Toen ik deze Catalaanse en Bulgaarse ervaringen zat te overpeinzen sloeg mijn

DWERGOORUILEN.
[ILLUSTRATIE: PETER VOS;
COLLECTIE PETER MILDERS]

* [mr P. Milders is jurist, vogelaar en secretaris van de Stichting Vrienden van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam; e-mail: pmilders@chello.nl]

fantasie ongenadig op hol, mogelijk aangejaagd door de Spaanse wijn: een betwiste grens in Bulgarije, een niet aflatende afscheidingsdrang in Catalonië, een wijze uil, alarm..., of gewoon stom toeval?

Familie overzee

De dwergooruil behoort tot het genus *Otus* waartoe wereldwijd ongeveer 45 uilensoorten worden gerekend. Deze uil is een nachtvogel bij uitstek en voedt zich met insecten, reptielen, kleine zoogdieren en vogels. Hij broedt in Zuid-Europa (tot midden Frankrijk), Oost-Europa en aangrenzende delen van Azië en trekt in het najaar zuidwaarts.

Eerder dit jaar was ik in de gelegenheid een onderzoekje te doen naar de Noord-Amerikaanse familie van onze Euraziatische dwergooruil. Er zijn daar vier verwanten te vinden: schreeuwuil (eastern screech-owl *Otus asio*), westelijke schreeuwuil (western screech-owl *Otus kennicottii*), gevlekte schreeuwuil (whiskered screech-owl *Otus trichopsis*) en ponderosadwergooruil (flamulated owl *Otus flammeolus*). Deze laatste is met een lengte van 17 cm de kleinste, de andere zijn 18 tot 22 cm groot.

Ik bevond mij in april van dit jaar in Albuquerque, de op 1.600 meter hoogte gelegen stad in de woestijnstaat New Mexico in het uiterste zuiden van de Verenigde Staten. Nu had ik mij natuurlijk bij nacht en ontij de woestijn in kunnen begeven om de uilen in levenden lijve te zien maar er was iets wat mij daarvan weerhield. Zijn wij in ons land niet meer gewend dan een wesp als gevaarlijkste diersoort, wie zich in het Amerikaanse buitengebied begeeft, krijgt te maken met een geheel ander kaliber dieren. Om er een aantal te noemen: zwarte

beer, poema, jaguar (na een lange afwezigheid worden deze weer waargenomen in het zuiden van New Mexico en Arizona), grijze wolf en acht soorten giftige slangen (waaronder zeven soorten ratelslang). Om een onplezierige confrontatie met één dezer dieren te ontlopen koos ik voor de 'easy way' en begaf mij naar de koele kelders van de Division of Birds van het Museum of Southwestern Biology, onderdeel van de University of New Mexico (UNM) in Albuquerque. Daar werd ik ontvangen door de enthousiaste ornitholoog Andy Johnson die er de scepter zwaait over 27.000 geprepareerde vogels, opgeborgen in de laden van eindeloze rijen kasten. Moeiteloos vond hij de Amerikaanse Otussen en stalde ze voor me uit om te fotograferen. Door ons geanimeerde gesprek vergaten we *Otus trichopsis*, de 'whiskered screech-owl'. Die wordt in de Verenigde Staten snel over het hoofd gezien omdat zijn verspreidingsgebied vooral in Mexico ligt en slechts een minuscuul stukje van Arizona en New Mexico bestrijkt. Net als onze dwergooruil zijn ook de Amerikaanse Otussen er vaak in twee kleurvariëteiten: een grijze en een (rood)bruine.

In eigen huis

In Nederland is de soort een dwaalgast. De collectie van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam beschikt over drie dwergooruilen. Eén exemplaar staat in de kelder op alcohol en is van de ondersoort *O.s. cypricus*; dit verkeersslachtoffer werd in 2003 gevonden op Cyprus. Een ander exemplaar is opgezet en is voor een ieder te zien in de vogelvitrine van de vaste tentoonstelling 'wereldNatuur'. Dit uiltje is rond 1930 opgezet en eind jaren '80 van de vorige eeuw (zonder vindplaatsgegevens) in collectie terechtgekomen als onderdeel van de 'schoolcollectie Van Deinste' die door het Erasmiaans Gymnasium werd geschonken. De derde - ook een opgezet exemplaar - is historisch onvervangbaar en wordt daarom in de kluis bewaard. Dit vrouwtje werd op 8 september 1890 gevonden in een tuin aan de Westerkade in Rotterdam en staat geboekstaafd als het eerste geval van een dwergooruil in Nederland.

Rotterdam heeft iets met dwergooruilen, want op 7 juni 1967 werd er in Rotterdam-West nog een gevonden. Hij was 'ergens tegenaan gevlogen en vermagerd, suf, doch volkomen gaaf in handen van [het vogelasiel van] Karel Schot gekomen'. Na veertien dagen liefdevolle verpleging was hij geheel opgeknapt en agressief geworden. Hij werd op transport gesteld naar Lyon en aldaar vrijgelaten. Inmiddels staat de teller op zeven vondsten/waarnemingen in Nederland. Op het moment van schrijven (eind mei 2008) is er een melding van een heftig roepende dwergooruil in Noordwijk.[]

Literatuur

Nieuwenhuis, J.G.B., 1998 - De geschiedenis van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam, deel 5 Een rondleiding - Straatgras 10(1): 2-5

Tekke, M.J., 1967 - Waarneming van een Dwergooruil (*Otus scops*) in Nederland - Limosa 40: 180-181

AMERIKAANSE OTUS-UILEN UIT DE COLLECTIE VAN HET MUSEUM OF SOUTHWESTERN BIOLOGY, UNIVERSITY OF NEW MEXICO. (VLNR): PONDEROSADWERGOORUIL (*OTUS FLAMMEOLUS*), SCHREEUWUIL, (*OTUS ASIO*, GRIJZE VARIANT), SCHREEUWUIL (RODE VARIANT), WESTELIJKE SCHREEUWUIL (*OTUS KENNICOTTI*).
[FOTO'S: PETER MILDERS]

DE DWERGOORUIL VAN DE WESTERKADE, 1890. COLLECTIE NMR 9989-001286.
[FOTO: KEES MOELIKER]